

Elég már a Keletből

Négy évtizeden át a francia értelmiség köreiben egy meglehetősen leegyszerűsített kép élt a totalitárius „Keletről”, amelybe sehogy sem fért bele az a tény, hogy az úgynevezett monolitikus kommunista pártokon belül áramlatok, irányzatok léteznek, sőt konfliktusok zajlanak reformerek és konzervatívok között, másrészt a pártokon kívül létezik egy „civil társadalom” is, amely jóval komolyabb szerepet játszik, mint azt ez a tömegkommunikációs eszközök által is széles körben terjesztett torz beállítás sugallta. Ezeknek az ellenzéki struktúráknak a léte nélkül nehezen lehetne magyarázni az 1989-es év kelet-európai történéseit.

Nem lett volna szabad megfélekedezni arról, hogy még a legelnyomóbb rendszerekben is megszerveződnek az ellenállás hálózatai. Jól illusztrálja ezt Václav Havel *Távkihallgatás* című könyve, amely a szerző saját történetén keresztül ad képet a csehszlovák ellenzék tevékenységéről. Végül is úgy tűnik, a franciák Keletről alkotott képe, a totalitarizmus tézise ugyanazon a szinten mozgott, mint a kommunista ideológia, amelyet leleplezni igyekezett: a propagandáén.

A „keleti tömb” elnevezés időközben értelmét veszítette, ám kérdéses, vajon múltbeli használata indokolt volt-e? Be kell ismerjünk, ez a sommás kifejezés nem annyira a „Kelet” politikai valóságát, mint inkább azt az elképzelést tükrözte, ami arról Nyugat-Európában élt. Ez egyben azt is jelentette, hogy túl nagy jelentőséget tulajdonítottak a kommunista kormányzatok által hirdetett elveknek, és a csak elméleti szinten létező totalitarizmust valóságnak tekintették. Azaz figyelmen kívül hagyták a Varsói Szerződés országainak rendkívüli változosságát, egységük meglehetősen viszonylagos voltát.

A „keleti tömb” fogalma ezenkívül a történelem merev értelmezéséhez is vezetett. Mintha 1945 óta megállt volna a történeti fejlődés keleten. E szemlélet furcsa módon Marx és Engels víziójára emlékeztet, miszerint a megvalósult szocializmus állapota lesz az emberi történelem végkifejlése. Így a keleti rendszereket „totalitárius”-nak minősítők végül oda lyukadtak ki, hogy ugyanúgy szemlélték a történelmet, mint azok, akiket leleplezni véltek.

Csak sajnálhatjuk, hogy e „totalitarizmusban”-hívó értelmiségiek ma sem szűnnek meg téziseiket hangoztatni, és az újságírók továbbra is vevők e „szakvéleményekre”, ahelyett, hogy a már több éve a „Kelettel” foglalkozó, ám kevésbé harsány kutatókat faggatnák.

Jó lenne, ha a franciák is megértenék, hogy a történelem keleten is tovább haladt a maga útján, s ezt sajnos tragikusan illusztrálják a marosvásárhelyi események is. Negyven évnyi kommunizmus sem tudta felszámolni a Romániát és Magyarországot szembeállító konfliktust.

Ne akarjunk tehát leckét adni e népeknek demokráciából, s főként ne akarjunk ítélni egy olyan történelemről, amely, noha európai, nem a miénk! E „Kelet” iránti hirtelen támadt érdeklődéssel szemben egyre világosabban rajzolódik ki a „Déllel” szembeni érdektelenség. A Közös Piac is inkább a nyugati tőke előtt megnyíló Magyarországgal, Csehszlovákiával és Lengyelországgal tárgyal, míg az egyre kevésbé fizetőképes „Dél” nem számíthat sikerre. Ráadásul e folyamat olyan, a tömegkommunikációs eszközök által is közvetített hátsógondolatok jegyében zajlik, mint „a mi elsődleges érdekeink a demokratikus fejlődés útjára lépő Európában és Ázsiában vannak. Mit kezdünk a visszataszító afrikai rezsimekkel?” Azaz, míg a Keletet képesnek tartják a demokratikus politikai fejlődésre, ugyanezt megtagadják Afrika népeitől, ami azért különösen veszélyes, mert egyes körök nem szalasztják el az alkalmat, hogy ideológiát faragjanak ebből az új konjunktúrából, hogy „Európát inkább szeressék, mint Afrikát” (Le Pen).

Sahin – Tóth Péter:

Annak a Keletnek vége... (avagy mit és hogyan lehet látni Párizsból. Egy új szemléletmód ígérete.)

Nincs hálásabb feladat, mint egyetérteni. Még elégedettebbek lehetünk azonban, ha vélt igazunk visszhangjára találunk egy rólunk szóló, külföldön papírra vetett szövegben. Egyszóval határainkon túl is eljutottak odáig, hogy nem pusztán fogalmoznak velünk, de mintha *érteni* is kezdenének bennünket. (?) Mert eddig hiába magyaráztuk *nekik*, a kívülállóknak, mi bánt *minket*, a kölcsönös, ellentétes irányú győzködés csodálatos módon minden érzékelhető hatás nélkül jutott zsákutcába. *Mi* természetesen azt is tudni véltük, miért nem értettek meg bennünket *ők*, ezzel védekezve az elszigetelődés, a megnemértettség gyötrő tudata ellen, s ez egyben megengedte az ő érvelésükben sokszor ott bújkáló lebecsülés fölényes félresöprését is. Pedig e tartós kétoldalú egymás mellett (és nem egymásnak) beszélés kudarcának lényegi oka könnyen megragadható: egymás számára érthetetlen kifejezésekkel operáltunk. Félreértés ne essék, nem nyelveink összeegyeztethetlenségében van a hiba, hiszen vaskos szótárak állnak rendelkezésre. E közös értetlenség egyszerűen abból fakadt, hogy szavak, fogalmak egész sorát ismételtünk mindkét oldalon többé-kevésbé türelmesen egymásnak anélkül, hogy komolyan elgondolkodtunk volna afelől, vajon mi rejlik (egyáltalán a másik számára van-e valami) ezek mögött. És a nyelv elsődleges, ha úgy tetszik mindennapi használatán túli területének (azaz fogalmaink történeti, társadalmi valóságfedezetének) feltárására már nemigen futotta erőnkéből. Most a változás, a változtatni akarás lázában talán erre is sor kerül majd.